

تکلیف کامپیوتری چهارم - درس شناسایی الگو

وحید ملکی
شماره دانشجویی: ۴۰۳۱۳۰۰۴

۱۴۰۴ آذر ۲۵

۱ مقدمه

در این تمرین، هدف پیاده‌سازی و ارزیابی الگوریتم ماشین بردار پشتیبان (Support Vector Machine) برای طبقه‌بندی تصاویر مجموعه داده Fashion-MNIST است. این کار در دو بخش انجام شده است: ابتدا پیاده‌سازی الگوریتم از پایه با استفاده از کتابخانه NumPy و ریاضیات مربوط به مسئله دوگان (Dual Problem)، و سپس پیاده‌سازی با استفاده از کتابخانه Scikit-Learn جهت اعتبارسنجی نتایج. در نهایت تاثیر پارامترهای مختلف مانند نوع کرنل و ضریب جریمه (C) بر دقت مدل بررسی شده است.

۲ بخش اول: پیاده‌سازی SVM از پایه (NumPy)

۱۰۲ آماده‌سازی داده‌ها

مجموعه داده Fashion-MNIST شامل تصاویر سیاه‌وسفی 28×28 پیکسل از ۱۰ کلاس مختلف پوشانده است. در این پیاده‌سازی، مراحل زیر برای آماده‌سازی داده‌ها طی شد:

۱. بارگذاری و انتخاب زیرمجموعه: به دلیل حجم بالای داده‌ها و هزینه محاسباتی بالای آموزش SVM (که با تعداد نمونه‌ها رابطه نمایی دارد)، پس از بارگذاری کل داده‌ها، آن‌ها به صورت تصادفی مخلوط (Shuffle) شدند و یک زیرمجموعه شامل 2000 نمونه انتخاب گردید.
۲. تقسیم داده‌ها: داده‌ها با استفاده از روش Stratified Split به دو بخش آموزش (80%) و آزمون (20%) تقسیم شدند تا توزیع کلاس‌ها در هر دو مجموعه حفظ شود.

۳. نرمال‌سازی (Standardization): از آنجا که SVM یک الگوریتم مبتنی بر فاصله است، مقیاس ویژگی‌ها تاثیر زیادی بر عملکرد آن دارد. تمام ویژگی‌ها با کسر میانگین و تقسیم بر انحراف معیار نرمال شدند:

$$X_{scaled} = \frac{X - \mu}{\sigma + \epsilon} \quad (1)$$

که در آن ϵ مقدار بسیار کوچکی برای جلوگیری از تقسیم بر صفر است.

۲۰۲ ریاضیات و ساختار مدل

الگوریتم پیاده‌سازی شده بر اساس حل مسئله دوگان لاغرانژ (Lagrange Dual Problem) بنا شده است. هدف پیدا کردن ضرایب α است که تابع هدف زیر را ماکزیم کنند:

$$\max_{\alpha} \sum_{i=1}^m \alpha_i - \frac{1}{2} \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^m \alpha_i \alpha_j y_i y_j K(x_i, x_j) \quad (2)$$

تحت قیود:

$$0 \leq \alpha_i \leq C, \quad \forall i \quad (3)$$

$$\sum_{i=1}^m \alpha_i y_i = 0 \quad (4)$$

در کد نوشته شده، برای حل این مسئله بهینه‌سازی از روش گرادیان صعودی (Gradient Ascent) استفاده شده است. گرادیان تابع هدف نسبت به بردار α به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$\nabla L(\alpha) = \mathbf{1} - y \odot (K \cdot (\alpha \odot y)) \quad (5)$$

که در آن $\odot$ ضرب درایه‌ای و K ماتریس کرنل است. در هر تکرار، مقادیر α به روزرسانی شده و سپس جهت ارضای قید $0 \leq \alpha \leq C$ محدود (Clip) می‌شوند.

۳۰۲ توابع کرنل (Kernel Functions)

دو نوع کرنل در تابع kernel_پیاده‌سازی شد:

• کرنل خطی (Linear) :

$$K(x_1, x_2) = x_1 \cdot x_2^T \quad (6)$$

• کرنل RBF (توزیع گاوسی):

$$K(x_1, x_2) = \exp(-\gamma \|x_1 - x_2\|^2) \quad (7)$$

که پارامتر γ به صورت پیش‌فرض برابر با $\frac{1}{n\_features}$ در نظر گرفته شد.

۴۰۲ محاسبه بایاس (b) و تابع تصمیم

پس از همگرایی گرادیان، بردارهای پشتیبان (Support Vectors) شناسایی شدند (نقاطی که $\alpha_i > 0$). مقدار بایاس b با میانگین گیری روی بردارهای پشتیبان محاسبه شد:

$$b = \frac{1}{N_{SV}} \sum_{s \in SV} (y_s - \sum_i \alpha_i y_i K(x_i, x_s)) \quad (8)$$

تابع تصمیم نهایی برای یک داده ورودی جدید x برابر است با:

$$f(x) = \text{sign}(\sum_i \alpha_i y_i K(x_i, x) + b) \quad (9)$$

۵.۰۲ استراتژی چند کلاسه (One-vs-Rest)

از آنجا که SVM ذاتاً یک طبقه بند دودویی است، برای مجموعه داده Fashion-MNIST کلاس است، از استراتژی «یکی در برابر همه» (One-vs-Rest) استفاده شد. به این صورت که ۱۰ مدل مجزاً آموزش داده شدند؛ در مدل k -ام، نمونه‌های کلاس k برچسب +1 و سایر نمونه‌ها برچسب -1 گرفتند. برای پیش‌بینی نهایی، کلاسی انتخاب شد که بیشترین مقدار تابع تصمیم (امتیاز) را تولید کرد.

۳ ارزیابی و بهینه‌سازی پارامترها

جهت یافتن بهترین پارامترها، از روش اعتبارسنجی متقاطع ۱۰ لایه (10-Fold Cross-Validation) روی داده‌های آموزشی استفاده شد. مقادیر مختلف پارامتر جریمه $C \in \{0.01, 0.1, 1, 10, 100\}$ برای هر دو کرنل خطی و RBF مورد ارزیابی قرار گرفتند.

۱۰.۳ تحلیل نتایج پیاده‌سازی Scratch

همانطور که در غودار سمت راست شکل ۱ مشاهده می‌شود:

- کرنل خطی: عملکرد بسیار ضعیفی داشت (دقت حدود 13% تا 16%). این نشان می‌دهد که داده‌های تصویر پوشانک در فضای ویژگی اصلی به صورت خطی تفکیک‌پذیر نیستند.
- کرنل RBF: عملکرد بسیار بهتری نشان داد. با افزایش مقدار C ، دقت مدل افزایش یافت و در مقادیر 10 و $C = 100$ به ثبات رسید (حدود 83%). این نشان می‌دهد که مدل با مرزهای غیرخطی و جریمه سخت گیرانه‌تر برای خطاهای طبقه‌بندی، بهتر عمل می‌کند.

بهترین پارامترهای یافته شده عبارتند از:

- کرنل: rbf
- مقدار C : 10
- دقت نهایی روی داده تست: 82.62%

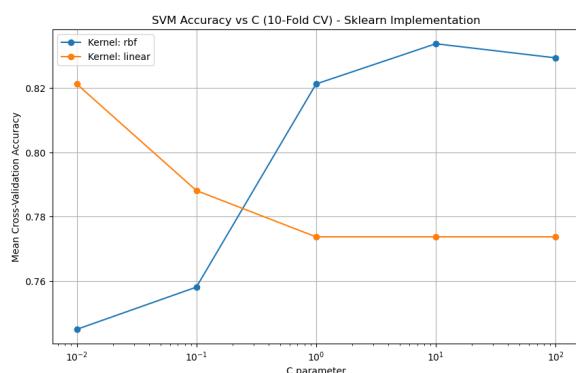
۴ بخش دوم: پیاده‌سازی با Scikit-Learn

برای مقایسه، همین مرحله با استفاده از کلاس‌های SVC و OneVsRestClassifier از کتابخانه Scikit-Learn انجام شد. نتایج حاصل از Scikit-Learn تطابق بسیار بالایی با پیاده‌سازی دستی داشت که صحت عملکرد کد نوشته شده را تایید می‌کند. بهترین مدل در این حالت نیز کرنل RBF با $C = 10$ بود که دقیقی برابر با 82.50% روی داده‌های تست نهایی ثبت کرد.

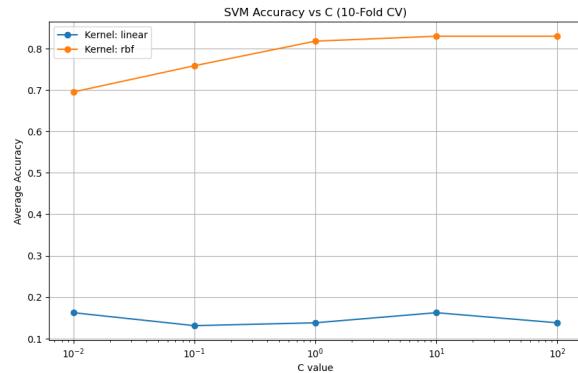
۵ تحلیل نمودارها و مقایسه

۱۰۵ مقایسه روند دقت بر حسب C

در شکل ۱ روند تغییرات دقت بر اساس پارامتر C برای هر دو پیاده‌سازی نمایش داده شده است.

(ب) پیاده‌سازی Scikit-Learn

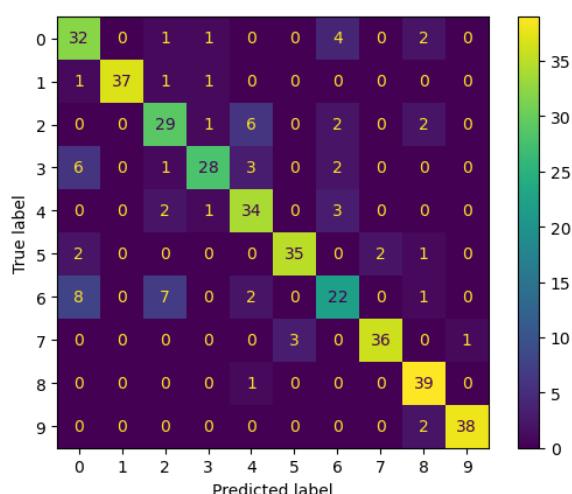
(آ) پیاده‌سازی دستی (NumPy)

شکل ۱: نمودار تغییرات دقت میانگین (Cross-Validation) بر حسب مقدار C برای کرنل‌های خطی و RBF.

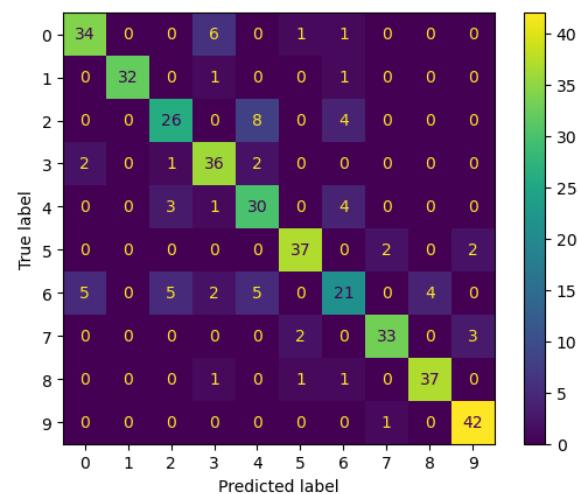
در هر دو نمودار، کرنل RBF (خط نارنجی در نمودار دستی و خط آبی در نمودار Sklearn) با افزایش C بهبود یافته و سپس اشباع می‌شود. تفاوت جزئی در نمودار خطی ممکن است ناشی از تفاوت در روش‌های بهینه‌سازی داخلی (Gradient Ascent) ساده در برابر LibSVM (بهینه شده) باشد.

۲۰۵ ماتریس درهم‌ریختگی (Confusion Matrix)

شکل ۲ ماتریس درهم‌ریختگی مدل بهینه را برای هر دو روش نشان می‌دهد.

(ب) پیاده‌سازی Scikit-Learn

(آ) پیاده‌سازی دستی (NumPy)

شکل ۲: ماتریس درهم‌ریختگی برای بهترین مدل انتخاب شده روی داده‌های تست.

تحلیل ماتریس درهم ریختگی نکات زیر را روشن می کند:

- کلاس ۶ (Shirt) بیشترین نرخ خطا را دارد و اغلب با کلاس ۰ (T-shirt/Top)، کلاس ۲ (Pullover) و کلاس ۴ (Coat) اشتباه گرفته می شود. این خطا به دلیل شباهت ظاهری زیاد این دسته از پوشاک قابل انتظار است.
- کلاس ۱ (Trouser) و کلاس ۹ (Ankle boot) بالاترین دقت تشخیص را دارند (حدود ۹۴٪ تا ۹۸٪) که نشان دهنده تمایز واضح ویژگی های آنها نسبت به سایر کلاس هاست.
- تطابق بالای مقادیر قطر اصلی در هر دو ماتریس نشان می دهد که پیاده سازی دستی به درستی توانسته است الگوهای موجود را مشابه با پیاده سازی استاندارد Scikit-Learn فرا بگیرد.

۶ نتیجه گیری

در این تمرین، الگوریتم SVM با موفقیت پیاده سازی شد. نتایج نشان داد که برای داده های تصویری Fashion-MNIST، استفاده از کنل غیرخطی RBF ضروری است. مدل دستی توانست به دقتی معادل ۸۲.۶۲٪ دست یابد که با دقت ۸۲.۵۰٪ حاصل از کتابخانه Scikit-Learn قابل رقابت است.